

12% членів молодіжних організацій на Волині 3,6% вказали на членство в Міжнародній асоціації студентів, інші 3,6% – на членство в молодіжній організації ВО Батьківщина), що свідчить: українська молодь бачить два шляхи соціального просування; перший шлях пролягає через європейські інституції, в тому числі освітні, що певній частині осіб дозволяє інтегруватися в європейське суспільство й скористатися відкритістю соціальних «ліфтів» для молоді в західних демократіях; другий – через політичні партії в Україні, в якій сформовано погляд на владу як на джерело достатку, стабільності й просування.

¹ Dewey J. The Public and Its Problems. – New York, 1927. – P. 15–17; Korolko V. Osnovy pablyk rileyshnz. – М.; К., 2001. – S. 135.

² Osovskyy V. Sotsiolohiya hromadskoyi dumky. – К., 2005. – S. 31.

³ Korolko V., Nekrasova O. Zvyazky z hromadskisty : Naukovi osnovy, metodyka, praktyka. – К., 2009. – S. 208–209.

⁴ Там само.– S. 241.

⁵ Diyalnist molodizhnykh hromadskykh orhanizatsiy yak skladova protsesu demokratyzatsiyi suspilstva (Yu. Polishchuk) [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu do resursu: <http://ngoua.org/archives/470/13>

⁶ Molod Kyueva: vyroblennya efektyvnoyi polityky na vyklyky chasu. Materialy do kruhloho stolu [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu do resursu: http://www.parlament.org.ua/docs/files/12/1164126913_ans.pdf

⁷ Dewey J. The Public and Its Problems. – New York, 1927. – P. 17.

⁸ Yevropeyska ideya yednaye ukrayintsiv [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu do resursu: <http://mfaua.org/2014/07/04/yevropeyska-ideya-yednaye-ukraïnciv/>

⁹ Fond demokratychnoyi initsiatyvy imeni Ilka Kuchera / Yevrointehratsiya Ukrainy: dosvid susidiv ta perspektyvy do obyednannya suspilstva [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu do resursu: http://dif.org.ua/modules/pages/files/1407765948_3132.pdf

¹⁰ Там само.

¹¹ Там само.

За даними Управління уповноваженого Ради Народних Комісарів (Ради Міністрів) СРСР у справах репатріації, створеного в жовтні 1944 року, за межами СРСР на той час перебувало близько 5 млн радянських громадян, з яких понад 3 млн знаходились в зоні впливу держав-союзників та до 2 млн – у зоні впливу СРСР. Крім того, вціліло приблизно 1,7 млн військовополонених. Радянське керівництво було гостро зацікавлене у поверненні усіх без винятку переміщених осіб, крім того, в СРСР та на Заході були кардинально протилежні погляди на права людини та свободу вибору підданства. Тому пріоритетним завданням таборів, створених установами Радянського Союзу, були політична фільтрація й статистичний облік осіб, які тривалий час перебували за кордоном.

Відчули на собі безмежне свавілля радянської системи особи, які в період окупації прийняли німецьке підданство, так звані «фольксдойчі», та родини тих, хто співпрацював з окупаційною владою чи просто перебував на службі в німецьких установах, переселенці з Польщі та реемігранти з Франції, військовополонені, в'язні німецьких концтаборів (інтерновані) та люди, які насильно були вивезені на роботу до Німеччини (остарбайтери).

Ключові слова: репатріація, переміщені особи, політична фільтрація, перевірконо-фільтраційні пункти, Україна, Друга світова війна.

А. Удот
(Луцк)

ФИЛЬТРАЦИОННЫЕ ЛАГЕРЯ ДЛЯ СОВЕТСКИХ РЕПАТРИАНТОВ НА ТЕРРИТОРИИ УКРАИНЫ ПОСЛЕ ВТОРОЙ МИРОВОЙ ВОЙНЫ

В статье исследуются причины создания и особенности функционирования фильтрационных лагерей на территории УССР, созданных для решения одной из основных задач послевоенного восстановления СССР – получение в необходимом количестве дешевой рабочей силы.

По данным Управления уполномоченного Совета Народных Комиссаров (Совета Министров) СССР по делам репатриации, созданного в октябре 1944 года, за пределами СССР в то время находилось около 5 млн советских граждан, из которых, более 3 млн находились в зоне влияния государств-союзников и около 2 млн – в зоне влияния СССР. Кроме того, уцелело примерно 1,7 млн военнопленных. Советское руководство было остро заинтересовано в возвращении всех без исключения перемещенных лиц, кроме того, в СССР и на Западе были кардинально противоположные взгляды на права человека и свободу выбора подданства. Поэтому приоритетной задачей лагерей, созданных учреждениями Советского Союза, были политическая фильтрация и статистический учет лиц, которые длительное время находились за границей.

УДК 94(477):314.745.4«19»

© **Олександр Удот**
(Луцьк)

ФІЛЬТРАЦІЙНІ ТАБОРИ ДЛЯ РАДЯНСЬКИХ РЕПАТРИАНТІВ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ ПІСЛЯ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

У статті досліджується причини створення та особливості функціонування фільтраційних таборів на території УРСР, створених для вирішення одного з основних завдань післявоєнної відбудови СРСР – отримання в необхідній кількості дешевої робочої сили.

Почувствовали на себе безграничное своеволие советской системы лица, которые в период оккупации приняли немецкое подданство, так называемые «фольксдойче», и семьи тех, кто сотрудничал с оккупационными властями или просто находился на службе в немецких учреждениях, переселенцы из Польши и реэмигранты из Франции, военнопленные, узники немецких концлагерей, (интернированные) и люди, которые насильно были вывезены на работу в Германию (остарбайтеры).

Ключевые слова: репатриация, перемещенные лица, политическая фильтрация, проверочно-фильтрационные пункты, Украина, Вторая мировая война.

O. Udot
(Luck)

FILTRATION CAMPS FOR SOVIET REPATRIANS IN THE TERRITORY OF UKRAINE AFTER WORLD WAR II

The article examines the reasons for the establishment and operation features of filtration camps on the Ukrainian territory of the USSR, created to address one of the main tasks of post-war reconstruction of the USSR – to provide a required amount of cheap labor.

According to the Office of the Commissioner of the Council of People's Commissars (Council of Ministers) of the USSR for repatriation established in October 1944, outside the Soviet Union at that time it was about 5 million Soviet citizens, of which more than 3 million, located in the zone of influence of the Allies and 2 million – in the zone of influence of the USSR. In addition, about 1700000 POWs survived. The Soviet leadership was keenly interested in the return of all displaced persons, without exception, in addition, in the Soviet Union and the West were radically opposing views on human rights and freedom of choice of citizenship. Therefore priority camps established institutions of the Soviet Union – a political filtering and statistics on persons who have been a long time abroad.

Feel the boundless arbitrariness of the Soviet system the persons who during the occupation took German citizenship, the so-called 'Volksdeutsche' and the families of those who collaborated with the occupation authorities or simply in the service in the German institutions, immigrants from Poland and returnees from France, prisoners of war, prisoners of German concentration camps (interned), and people who were forcibly taken to Germany to work (Ostarbeiter).

The problem of repatriation and filtering of persons in 1944-1951, which in recent years have increasingly noticeable in the category of national historical research on World War II in the Soviet historical science does not actually studied and was quite painful and transformed into the problem of 'second exile'. In turn, one of the first began its study foreign historians. Their focus is coercive methods of repatriation in the USSR former Soviet citizens. In Soviet historiography the theme of

repatriation was not relevant at all, and compulsion qualifies as a humanitarian crime.

The main idea of the article is to analyze the features of activity filtration camps on the territory of the Ukrainian SSR and the specifics of the filtering procedure for various categories of citizens and to the last government.

Despite the conviction of Soviet government of willing and exciting epic return to the Soviet Union millions of people, the power of imprisoned foreign invaders repatriation was totally compulsory character that few formalized at the international level as a result of agreements between Stalin, Roosevelt and Churchill at the Yalta meeting in February 1945. Later, these agreements have been secured between the Allies in the Crimea and Potsdam international agreements in 1945.

Under the decision of SNK of the USSR and the Communist Party (Bolsheviks) on August 31, 1944 under the government of the USSR it established a department for the repatriation of Soviet citizens. Directly on the demarcation lines of allied forces in Germany and Austria to exchange displaced allies it organized nine transceivers camps. In general, infrastructure repatriation camp consisted of 127 front-line army and 57 transit camps. In the border area of Ukraine acted Lviv (consists of six camps), Rava-Russian, Kowalski (consisted of two camps), Samborski, Kolomyjsky prefabricated camps, which were organized in accordance with the special decision on June 16, 1945. In general, in Ukraine operated 17 ready-border-Union transit camps. The bulk of the immigrants was filtered and tested in these camps. Terms of residence in them were sophisticated and very sad. The process of checking and filtering took place a long time with pressure on displaced persons.

So, if the objectives of the camps set up in the Western occupation zones were an organization address issues related to the further fate of persons subject to repatriation, medical and material assistance to the victims of Nazism, before such institutions of the Soviet Union was the primary goal – political filtering and statistics on persons which were for a long time abroad.

Soviet repatriation system was designed and operated primarily for the benefit of the state. Through the repatriation of their nationals in the final stages of the war and after its end, the Soviet Union, despite attempts to make this process of organized and planned nature; exercise actually poorly organized and inadequately secured movement of people, subjecting them to degrading and lengthy inspections by holding immigrants on the camps.

Returnees (former Ostarbeiter and prisoners of war) for an indefinite period were in-depth and comprehensive control of the authorities.

While interviewing some of the repatriated were accused of collaboration with invaders and herded into concentration camps in the remote areas of the USSR. Those immigrants, who have been filtered, received the certificate of the direction of the permanent residence marked 'can not serve'.

Immigrants who did not survive the test procedures, filtration repatriation commissions, in the best case were sent to live and work in places distant from their families, in the heavy physical work, without taking into account their qualifications and desires. The greatest number of immigrants was settled in the industrial areas of eastern Ukraine (Donetsk (Stalin), Luhansk (Voroshilovgrad), Dnipropetrovsk region).

In general, the results of numerous tests, only 58% went to the previous place of residence. Some were immediately mobilized to the Red army or labor battalions. But there they were under the constant supervision of the relevant authorities. Yes, we can see and feel all the pain and dishonesty of the filtering process, which took place in the Soviet Union after World War II. The soldiers heroically defended their country from invaders, the sick and wounded, returned home, put on a par with criminals and had practiced his «guilt» (for being captured) in the labor camps of the Soviet Union.

Keywords: repatriation, displaced persons, political filtering, screening and filtration points, Ukraine, World War II.

Проблема репатріації та фільтрації осіб у 1944 – 1951 роках, що останнім часом є все помітнішою в тематиці вітчизняних історичних досліджень про Другу світову війну, у радянській історичній науці фактично не вивчалася та була досить болючою й трансформувалася у проблему «другої еміграції». Натомість, одними з перших почали її вивчати зарубіжні історики. Їх увага зосереджувалася на примусових методах репатріації до СРСР колишніх радянських громадян. У радянській історіографії тема репатріації взагалі актуальною не була, а примусовість кваліфікувалась як гуманітарний злочин. Разом з тим відсутність історичної бази та об'єктивної інформації, тенденційний підбір фактів та однобоке їх тлумачення зародило навколо цих подій багато міфів. Лише наприкінці 80-х років до вивчення цієї теми долучилися радянські й далі російські історики-дослідники О. Шевяков¹, А. Вольхин², В. Земсков³. Серед українських учених тему репатріації вивчали Т. Пастушенко⁴, С. Старожук⁵, Н. Мелешко⁶, М. Куницький⁷. Маючи доступ до архівних документів, зарубіжних джерел, вони дають об'єктивну характеристику й оцінку перебігу, масштабам та наслідкам примусової репатріації радянських громадян в СРСР на завершальному етапі Другої світової війни та після її закінчення.

Метою статті є аналіз особливостей діяльності перевірконо-фільтраційних таборів на території УРСР та специфіки процедури

фільтрації для різних категорій громадян і ставлення до останніх влади.

Виклад основного матеріалу. Попри всі переконання радянської влади про бажану та хвилюючу епопею повернення до СРСР мільйонів людей, силою позбавлених свободи чужоземними завойовниками, репатріація носила виключно примусовий характер, що мало офіційне закріплення на міжнародному рівні внаслідок угод між Сталіним, Рузвельтом й Черчиллем при зустрічі в Ялті у лютому 1945 року. У подальшому ці домовленості були закріплені між союзниками по антигітлерівській коаліції у Кримських та Потсдамських міжнародних угодах 1945 року.

За постановою РНК УРСР і ЦК КП(б)У від 31 серпня 1944 року, при уряді УРСР було створено відділ у справах репатріації радянських громадян⁸, а починаючи із січня 1945 року, подібні відділи стали діяти у складі виконкомів обласних рад депутатів трудящих. Загальне керівництво органами репатріації в Українській РСР покладалося на заступника Голови РНК УРСР⁹.

Безпосередньо на демаркаційній лінії союзних військ у Німеччині й Австрії для обміну переміщеними особами із союзниками було організовано дев'ять приймально-передавальних пунктів (ППП)¹⁰. Загалом табірна інфраструктура репатріації складалася із 127 фронтових і 57 армійських збірно-пересильних пунктів (ЗПП) Наркомату оборони (НКО), організованих на території Європи¹¹, підконтрольної СРСР, в котрих одночасно могли перебувати близько півтора мільйона осіб. У роботі з репатріантами було задіяно понад 37 тис. радянських військовослужбовців¹².

Другим, тиловим «ешелоном» репатріації стали 35 збірно-пересильних таборів (ЗПТ), створених у прикордонній зоні Радянського Союзу, які об'єднувалися в пункти і підпорядковувалися Народному комісаріату оборони (ЗПП НКО)¹³.

У прикордонній зоні України діяли Львівський (складався з шести таборів), Рава-Руський, Ковельський (складався з двох таборів), Самбірський, Коломийський збірно-пересильні пункти НКО, які були організовані відповідно до постанови ДКО від 16 червня 1945 року. Загалом, на території України діяло 17 загальносоюзних прикордонних збірно-пересильних таборів. Аналогічна структура таборів у 1944 році була створена Народним комісаріатом внутрішніх справ. У Львівській,

Дрогобицькій, Волинській та Ізмаїльській областях працювало сім перевірко-фільтраційних пунктів (ПФП) НКВС із середньою пропускною спроможністю 3 тис. осіб. Вони розташовувалися в Болграді, Володимирі-Волинському, Раві-Руській, Яворові, Хирові, Мостиську, Чернівцях (пізніше, у вересні 1945 р., пункт із Яворова було переведено до Одеси, а в Чернівцях ліквідовано)¹⁴.

Довершували картину репатріаційної системи спеціальні приймально-розподільчі пункти (ПРП). Як правило, вони відкривалися в обласних центрах республіки або поблизу великих вузлових залізничних станцій¹⁵.

Кожен такий пункт повинен був мати санпропускник, баню й дезкамеру, пропускна спроможність котрих становила від 30 до 100 осіб. На обласних ПРП проводили прийом та облік ешелонів із переміщеними особами і відправляли прибулих за місцем їх проживання. Окрім того, до завдань усіх таборів та пунктів незалежно від підпорядкування й призначення входило також тимчасове розташування репатріантів, забезпечення їх відповідними супровідними документами для проїзду до місця проживання і харчуванням. На збірно-фільтраційних пунктах різного підпорядкування обов'язково повинна була проводитися медико-санітарна профілактика; з державного бюджету виділялися кошти для надання репатріантам матеріальної допомоги продовольством, грошима та конкретними речами (найбільша потреба була у взутті та одязі)¹⁶.

Велика увага також приділялася політико-виховній роботі з ними. До обласних приймально-розподільчих пунктів, збірно-пересильних таборів Наркомату оборони та перевірко-фільтраційних пунктів Наркомату внутрішніх справ направлялися по партійній лінії агітатори з різних областей України, які повинні були проводити культурно-масову і роз'яснювальну роботу серед репатріантів¹⁷.

На першому етапі репатріанти потрапляли до приймально-передавальних пунктів (ППП), які розташовувалися на лінії союзних військ. Тут вони проходили первинну перевірку, під час якої їх розподіляли за категоріями, за статтю та місцем проживання. Після цього вони потрапляли до перевірко-фільтраційних пунктів (ПФП) НКВС або до армійських збірно-пересильних пунктів (ЗПП), які розміщувалися у прикордонній смузі СРСР та займалися збором, перевіркою й обліком усіх репатріантів¹⁸.

У травні 1945 року ДКО прийняв постанову, що затверджувала 10-денний строк проведення реєстрації й перевірки цивільних репатріантів та відправки їх за місцем проживання. Як виявилось на практиці, зазначені терміни були нереальними, тому люди перебували у таборах від одного до трьох місяців, що значно перевантажувало ПФП.

Основна маса репатріантів проходила перевірку та фільтрацію у ЗПП НКО та ПФП НКВС. Виявлені «підозрілі» елементи направлялись для більш ретельної перевірки до спецтаборів НКВС, які пізніше отримали назву перевірко-фільтраційні табори (ПФТ). Подальша доля цих репатріантів – тяжка праця у виправних трудових таборах ГУЛАГу¹⁹.

Згідно з інструкціями перевірко-фільтраційних органів, одразу ж підлягали арешту й суду особи, що входили до керівного складу поліції, «народної варті», РОА та інших подібних організацій, військовослужбовці Червоної армії, що перейшли на сторону противника, керівники цивільних громад (бургомістри, сільські старости).

В ході перевірок на кожного з репатріантів заводилися фільтраційні справи та заповнювалися реєстраційні листки у 2 примірниках. Фільтраційні справи – це дос'є на людей, яке складалося з документів радянських установ, німецьких документів та матеріалів і документів союзних військ. До документів радянських установ входили особисті документи громадян, протоколи допиту, інформаційне міжнародне листування, матеріали свідків про діяльність особи, яка була під перевіркою, характеристики, складені офіційними представниками влади²⁰.

Голови та члени репатріаційних комісій – співробітники НКВС – допитували репатріантів за 14 пунктами, найважливішими з яких були: «чому опинився на території іншої держави?», «чи підлягав арештам, допитам, затриманням, штрафам з боку німецької влади, коли, де і за що?», «чи утримувався у спецтаборах противника і що там робив (вказати назву табору і адресу)?», «чи проходив службу в німецькій армії, загонах, військових частинах, госпіталях, будівельних та інших батальйонах, що створювалися противником?», «чи служив у німецьких установах, на підприємствах, організаціях (в яких, в якій якості)?».

Зі слів того, хто підлягав перевірці, оперативними працівниками перевірко-фільтраційної комісії заповнювалась досить доклад-

на анкета. Окрім звичайних біографічних даних, у цьому документі фіксувались відомості про трудову діяльність до початку війни і вибуття за кордон, участь у Великій Вітчизняній війні, обов'язково відзначалось де, коли і за яких обставин людина потрапила до полону, в оточення, на окуповану територію. Детально фіксувалось і те, скільки разів, де, коли і за що вона затримувалась військовими, поліцейськими органами, гестапо на окупованій радянській території, якщо засуджувалась, то яким судом і за що, строк покарання, де його відбувала, як і коли була звільнена, яким іншим репресіям піддавалася (сам репатріант та його родина) з боку окупантів; чим займалася і де працювала на окупованій території²¹.

Велике значення надавалось тому, коли і за яких обставин радянська людина потрапила на територію країн, що воювали з СРСР, або в окуповану Німеччиною країну. При цьому членам комісії складачі анкет пропонували з'ясувати, яким чином потрапив репатріант за кордон – як військовополонений, мобілізований або виїхав добровільно²².

Отже, якщо завданнями таборів, створених у західних окупаційних зонах, були організація вирішення питань, пов'язаних з подальшою долею осіб, які підлягали репатріації, надання медичної та матеріальної допомоги постраждалим від нацизму, то перед такими установами Радянського Союзу стояло основне завдання – політична фільтрація й статистичний облік осіб, які тривалий час перебували за кордоном.

Радянська репатріаційна система була створена і діяла, в першу чергу, в інтересах держави. Проводячи репатріацію своїх громадян на завершальному етапі війни та після її закінчення, Радянський Союз, незважаючи на спроби надати цьому процесу організованого і спланованого характеру, здійснював фактично погано організоване і недостатньо забезпечене переміщення людей, піддаючи їх принизливим і тривалим перевіркам, утримуючи репатріантів на збірно-пересильних пунктах.

Репатріанти (колишні оstarбайтери й військовополонені) на невизначений час опинилися під всебічним і всеохоплюючим контролем влади.

Під час проходження співбесіди частина з репатрійованих була звинувачена у співпраці з окупантами і загнана в концтабори та у віддалені райони СРСР. Ті репатріанти, які пройшли фільтрацію, отримували посвідчення про

направлення до постійного місця проживання з поміткою «Видом на жительство служить не может».

Репатріантів, що не витримали процедури перевірки репатріаційно-фільтраційних комісій, у кращому випадку направляли жити і працювати у місця, віддалені від їх родин, на важку фізичну роботу, без урахування їхніх кваліфікації і бажань. Найбільша кількість репатріантів була розселена в промислових районах Східної України (Донецька (Сталінська), Луганська (Ворошиловградська), Дніпропетровська області).

Загалом, за результатами численних перевірок, лише, 58% попрямували до попереднього місця проживання. Декого відразу мобілізували до Червоної армії або трудових батальйонів. Але й там вони були під постійним контролем відповідних органів. Так, ми можемо побачити та відчути усю ганебність та біль процесу фільтрації, що відбувався в СРСР після Другої світової війни. Воїни, що героїчно захищали свою країну від загарбників, хворі та поранені, повернулись на Батьківщину, ставши на один щабель зі злочинцями, та змушені були відпрацьовувати свою «провину» (за те, що потрапили в полон) у трудових таборах Радянського Союзу.

¹ Shevyakov A. A. «Тайни» после voennoy repatriatsii / A. A. Shevyakov // Sotsiologicheskie issledovaniya. – 1993. – # 5. – S. 3–11.

² Volhin A. I. Deyatelnost organov gosbezopasnosti Srednego Urala sredi repatriantov v 1945–1946 godah / A. I. Volhin // Istoricheskie chteniya na Lubyanke. 2001 god. Otechestvennyie spetssluzhbyi v poslevoennyie godyi. 1945–1953 gg. – 2002. – Vyip. 5. – S. 70–75.

³ Zemskov V. K. voprosu o repatriatsii sovetskikh grazhdan 1944–1951 godyi / V. Zemskov // Istoriya SSSR. – 1990. – # 4. – S. 151–165.

⁴ Pastushenko T. Ostarbaytery z Kyivshchyny: verbuvannya, prymusova pratsya, repatriatsiya (1942–1953) / T. Pastushenko / NAN Ukrayiny. In-t istoriyi Ukrayiny. – K.: Instytut istoriyi Ukrayiny, 2009. – 284 s.

⁵ Starozhuk S. Zaruchnyky Druhoyi svitovoyi viyny / S. Starozhuk // Istoriya Ukrayiny. – 2002. – # 35. – S. 5–12.

⁶ Meleshko N. B. Orhanizatsiya perevezennya «peremishchenykh osib» terytoriyeyu Ukrayinskoyi RSR na pochatkovomu etapi repatriatsiyi (veresen-hruden1944r.) // Visnyk akademiyi pratsi i sotsialnykh vidnosyn FPU. – 2013. – # 1. – S. 139–143.

⁷ Kunytskyy M. P. Prymusova repatriatsiya radyanskykh hromadyan do SRSR pislya Druhoyi svitovoyi viyny (ukrayinskyy vektor) / Mykhaylo Petrovych Kunytskyy: Monohrafiya. – Lutsk: VAT «Volynska oblasna drukarnya», 2007. – 248 s.

⁸ Zemskov V. N. Repatriatsiya peremeschennykh sovetskikh grazhdan / Voyna i obschestvo, 1941 – 1945 kniga vtoraya. – M.: Nauka, 2004 // http://scepisis.net/library/id_1234.html

⁹ Tam samo.

¹⁰ Meleshko N.B. Viddily u spravakh repatriatsiyi vykonkomiv oblasnykh Rad Ukrayinskoyi RSR (1945-1953): orhanizatsiya, funktsiyi, diyalnist' / O.V. Potylchak, N.B. Meleshko // Visnyk Cherkakoho universytetu. Seriya: Istorychni nauky. – # 262. – Cherkasy: Cherkaskyy natsionalnyy universytet imeni B. Khmelnytskoho, 2013. – S. 114-122 s.

¹¹ Kunytskyi M.P. Prymusova repatriatsiya radyanskykh hromadyan do SRSR pislya Druhoyi svitovoyi viyny (ukrayinskyy vektor) / Mykhaylo Petrovych Kunytskyi: Monohrafiya. – Lutsk: VAT «Volynska oblasna drukarnya», 2007. – 248 s.

¹² Zemskov V. N. Repatriatsiya peremeschennykh sovetskikh gradzhan / Voyna i obschestvo, 1941-1945 kniga vtoraya. – M.: Nauka, 2004 //

¹³ Pastushenko T. Ostarbaytery z Kyvivshchyny: verbuvannya, prymusova pratsya, repatriatsiya (1942–1953) / T. Pastushenko / NAN Ukrayiny. In-t istoriyi Ukrayiny. – K: Instytut istoriyi Ukrayiny, 2009. – 284 s.

¹⁴ Meleshko N.B. Rozvytok merezhi prykordonykh zbirno-peresylnykh punktiv Narodnoho komisariatu oborony (Ministerstva zbroynykh syl) SRSR u systemi repatriatsiynykh orhaniv Ukrayinskoyi RSR (1946-1951 rr.) / N.B. Meleshko, O.V. Potylchak // Viyna. Okupatsiya. Pam'yat: Prymusovi robitnyky z Ukrayiny v okupovaniy Yevropi: Materialy Vseukrayinskoyi naukovoyi konferentsiyi, m. Kyviv, 27 veresnya 2012 r. / Ukrayinskyy instytut natsionalnoyi pamyati, Instytut istoriyi Ukrayiny NAN Ukrayiny; uporyad.: R.I. Pylyavets, V.M. Yaremenko. – K.: NVTs «Priorityty», 2012. – S. 159-168.

¹⁵ Meleshko N.B. Viddily u spravakh repatriatsiyi vykonkomiv oblasnykh Rad Ukrayinskoyi RSR (1945-1953): orhanizatsiya, funktsiyi, diyalnist' / O.V. Potylchak, N.B. Meleshko // Visnyk Cherkas'koho universytetu. Seriya: Istorychni nauky. – # 262. – Cherkasy: Cherkaskyy natsionalnyy universytet imeni B. Khmelnytskoho, 2013. – S. 114-122.

¹⁶ Pastushenko T.V. «Vyizd repatriantiv do Kyveva zaboroneno...»: povoyen. zhyttya kolysh. ostarbayteriv ta viyskovopolonenykh v Ukraini / Tetyana Pastushenko; In-t istoriyi Ukrayiny NAN Ukrayiny, Nim. fond «Pamyat, vidpovidalnist i maybutnye». – K., 2011. – 164 s. – Bibilohr.: S. 146–164.

¹⁷ Kunytskyi M.P. Prymusova repatriatsiya radyanskykh hromadyan do SRSR pislya Druhoyi svitovoyi viyny (ukrayinskyy vektor) / Mykhaylo Petrovych Kunytskyi: Monohrafiya. – Lutsk: VAT «Volynska oblasna drukarnya», 2007. – 248 s.

¹⁸ Zemskov V. N. Repatriatsiya peremeschennykh sovetskikh gradzhan / Voyna i obschestvo, 1941-1945 kniga vtoraya. – M.: Nauka, 2004 // http://scepsis.net/library/id_1234.html

¹⁹ Tam samo.

²⁰ Kravchenko A. Ukrayinski nevilnyky Tretoho Reykhu (mynule i suchasnist): Publitsystychna khronika / A. Kravchenko, S. Baturyn – Lviv: Kalvariya, 2005. – 235 s.

²¹ Volhin A. I. Deyatel'nost organov gosbezopasnosti Srednego Urala sredi repatriantov v 1945–1946 godah / A. I. Volhin // Istoricheskie chteniya na Lubyanke. 2001 god. Otechestvennyie spetssluzhbyi v poslevoennyye godyi. 1945–1953 gg. – 2002. – Vyip. 5. – S. 70–75.

²² Pastushenko T.V. «Vyizd repatriantiv do Kyveva zaboroneno...»: povoyen. zhyttya kolysh. ostarbayteriv ta viyskovopolonenykh v Ukraini / Tetyana Pastushenko; In-t istoriyi Ukrayiny NAN Ukrayiny, Nim. fond «Pamyat, vidpovidalnist i maybutnye». – K., 2011. – 164 s. – Bibilohr.: S. 146–164.

УДК 271.4(477+430)«1945/1950»

© Олена Подобєд
(Київ)

УКРАЇНЬСЬКА ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКА ЦЕРКВА У НІМЕЧЧИНІ (1945 – 1950 рр.)

У статті досліджено процес становлення українського греко-католицького життя у Німеччині. З'ясовано, які функції виконувала Українська греко-католицька церква у 1945 – 1950 рр. у Німеччині.

Ключові слова: Українська греко-католицька церква, релігія, парафія, табори ДіПі, переміщені особи, Німеччина.

Е. Подобєд
(Київ)

UKRAINIAN GREEK CATHOLIC CHURCH IN GERMANY (1945 – 1950 гг.)

В статье исследован процесс становления украинской греко-католической жизни в Германии. Выяснено, какие функции выполняла Украинская греко-католическая церковь в 1945 – 1950 гг. в Германии.

Ключевые слова: Украинская греко-католическая церковь, религия, приход, лагеря ДиПи, перемещенные лица, Германия.

O. Podobyed
(Kyiv)

UKRAINIAN GREEK CATHOLIC CHURCH IN GERMANY (1945 – 1950)

The author aims at clarifying the functions, performed by Ukrainian Greek Catholic Church in displaced persons camps in West Germany in 1945 – 1950.

Ukrainian church and religious life in postwar West Germany, according to the central offices of the Ukrainian emigration in Germany as of January 1948, was presented Ukrainian Greek Catholic Church (67% of believers), Ukrainian Autocephalous Orthodox Church (31% of believers), Evangelical Baptist Churches and other (2% of believers). The churches have been a positive influence on the life of the Ukrainian community in the camps of displaced persons.

In the ranks of the Ukrainian Greek Catholic Church versus Ukrainian Autocephalous Orthodox Church were more clergy. The reason was that the Church had in the pre-war years and the more favorable development as opposed to Ukrainian Autocephalous Orthodox Church has suffered persecution from the Soviet authorities. As of 1947 207 priests served 78 thousands Ukrainian Greek Catholics in Germany.

At the end of the war Ukrainian church and religious life began to acquire organizational forms. So, soon the efforts of each community chaplaincy camp arranged a chapel, and in some displaced persons camps built